

Pogledi na Branislavo Sušnik in njen prispevek k raziskavam paragvajskih staroselskih ljudstev

JAKA REPIČ IN MARIJA URŠULA GERŠAK

PREPLETANJE POGLEDOV NA BRANISLAVO SUŠNIK

Zbornik *Pogledi na Branislavo Sušnik in njen prispevek k raziskavam paragvajskih staroselskih ljudstev* o slovensko-paragvajski znanstvenici Branislavi Sušnik je nastajal tri leta, ker so se nenehno odpirala nova vprašanja in nejasnosti, ki jih je bilo treba razrešiti: težave pri prevajanju besedil v slovenščino ter potreba po vključitvi zemljevidov in pojasnil o staroselskih jezikih, skupinah in ljudstvih, pa tudi dileme o podomačevanju njihovih imen. Urednikoma se nama je zdelo, da ko sva naredila korak naprej, se je pojavilo kaj nepričakovanega ali novega in naju spet premaknilo nazaj, kot da bi nama nagajal kak duh iz močvirnatega Chaca, kjer je Branislava Sušnik leta in leta neutrudno raziskovala jezike in družbene ter kulturne značilnosti paragvajskih staroselskih ljudstev. Na srečo sva lahko vedno računala na nasvete kolegov

in kolegic, ki so pomagali, da zbornik končno začenja samostojno pot med beročimi.

Knjiga je nastala v želji Branislavo Sušnik, znanstvenico na področjih etnologije, antropologije, arheologije, etnolingvistike in kulturne zgodovine paragvajskih staroselskih ljudstev, skozi različne poglede in čim bolj celostno predstaviti slovenski javnosti. Njeno ime zdaj sicer še zdaleč ni več nepoznano, a do prvih let po slovenski osamosvojitvi je bila kot del povojne politične emigracije v Sloveniji le redkim znana. Še več, kot ugotavljajo številni avtorji, je bila celo zamolčana (gl. Mislej 1993; Čeplak 1997: 461). Irene Mislej in Blaž Telban sta jo že leta 1993 predstavila slovenski strokovni javnosti, kasneje so pri nas o njej pisali še drugi (Rijavec 2000; Saksida 2012; Terčelj 2021; Repič 2021, 2022 idr.). Še pred tem so jo dobro poznali v slovenski diaspori v Argentini (npr. Debeljak 1958, 1976; Vasle 2013; Mizerit 2018), saj je v Buenos Airesu objavila nekaj člankov v slovenščini (Sušnik 1953a, 1954a, 1954b, 1959a), pri Slovenski kulturni akciji pa je imela 10. 11. 1959 predavanje *Primitivec kot človek* (Sušnik 2018).¹

V Paragvaju je priznana znanstvenica, njena dela so podlaga številnim sodobnim raziskavam, razstavam, študijam in drugim delom, ki obravnavajo staroselce ali zgodovino Paragvaja. Stežka in počasi je pridobila ugled, saj je bilo akademsko okolje za žensko in priseljenko težko dostopno. Kljub temu se je uveljavila kot ena najpomembnejših paragvajskih antropologinj, saj je bila direktorica Etnografskega muzeja dr. Andrés Barbero (*Museo Etnográfico Dr. Andrés Barbero*), predavala pa je tudi na Nacionalni univerzi v Asunciónu. Kljub temu se tudi paragvajski strokovnjaki pritožujejo, da je njeno delo še vedno malo preučeno. Nekateri trdijo, da sta njena španščina in slog pisanja slabo razumljiva, občasno tudi prezahtevna (gl. Bossert in Villar, ta zbornik). Razprav o Branislavi Sušnik in predvsem njenih številnih odpravah med staroselska ljudstva je doslej izšlo kar nekaj, le malo pa je bilo takih, ki bi z njenim raziskovalnim delom vzpostavile dialog, ga nadgradile ali preučevale. To prikazujejo tudi prispevki špansko govorečih avtorjev in avtoric v tem zborniku.

Pričujoči zbornik sooča in povezuje različne poglede na Branislavo Sušnik ter njeno raziskovalno in strokovno delo: poglede iz Paragvaja, Argentine, Urugvaja in Slovenije, pa tudi poglede skozi perspektive antropologije in etnolingvistike, poglede na njen odnos do staroselcev in oblikovanja paragvajске nacionalne države, poglede na njena temeljna raziskovalna vprašanja, poglede na Branislavo Sušnik skozi

1 O odnosu Branislave Sušnik s slovensko diasporo v Argentini in o podobah o njej tam glej Repič 2021.

perspektivo ženske v paragvajski družbi in ne nazadnje skozi perspektive zamolčanosti, pozabe, spomina in simbolne vrnitve v domovino. Zato v nadaljevanju uvodnika na kratko predstavimo migracijsko pot Branislave Sušnik iz Slovenije preko Argentine v Paragvaj, družbeno-politični kontekst Paragvaja, v katerem je delovala, ter njeno raziskovalno biografijo in temeljna dela. Na koncu povzamemo prispevke v zborniku, ki predstavljajo specifične poglede na življenje in raziskovalno ter muzeološko delo Branislave Sušnik.

PO DRUGI SVETOVNI VOJNI Z DOBRIMI VETROVI V JUŽNO AMERIKO

Branislava Sušnik se je rodila 28. marca 1920 v Medvodah, družina pa se je kmalu preselila v Ljubljano. Obiskovala je Poljansko klasično gimnazijo v Ljubljani, kjer je kot profesor poučeval etnolog Niko Kuret, ki jo je navdušil za zgodovinske in etnološke teme (Mislej 1998: 275). Leta 1942 je zaključila študij zgodovine in prazgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani z diplomskim delom *Evropa in azijska prazgodovina in bosansko-turška etnologija* (Rijavec 2000: 15). Obiskovala je tudi predavanja Lamberta Ehrlicha na Teološki fakulteti v Ljubljani, ki je nanjo vplival kot zagovornik dunajske kulturnozgodovinske šole. Po drugi svetovni vojni je zbežala zaradi nasprotovanja komunizmu v domovini (gl. Debeljak 1976; prim. Peris 2014: 21–3; Repič 2021).

Glede njene formalne izobrazbe je precej nejasnosti, saj več avtorjev navaja, da je doktorirala na Dunaju in se na podiplomskem študiju izobraževala tudi v Rimu. Mojca Terčelj ugotavlja, da za doktorat iz etnozgodovine in uraloaltajske lingvistike pri prof. Wilhelmu Schmidtu na Dunaju leta 1941/42 »ni nobenega pisnega dokazila«. Nadaljuje, da ji je na podlagi diplome na Filozofski fakulteti v Ljubljani »doktorski akademski naziv ... dopuščal protokol italijanskega univerzitetnega študija humanistike« (Terčelj 2021: 30–1). O njenem življenju je le malo virov. Zapisi o njej večinoma izhajajo iz maloštevilnih intervjujev (npr. Debeljak 1958), zato se podatki o njenem življenju, izobrazbi in več domnevnih doktoratih pogosto ponavljajo. »O sebi ni želela govoriti, kajti zanj so bili zares pomembni njeni prispevki na področju znanosti« (Peris 2014: 14).

27. aprila 1947 je prispela v Buenos Aires, kjer pa se ni najbolje povezala z novonastalo povojno politično emigracijo, saj jo je ta preveč omejevala. Namesto tega je svoje zanimanje usmerila v preučevanje

južnoameriških staroselskih ljudstev in jezikov. S slovenskimi misijonarkami reda Šolskih sester sv. Frančiška Kralja, ki so v Argentini delovale od leta 1931, se je podala v misijon Laishi Formosa v pokrajini Chaco na meji med Argentino in Paragvajem, kjer je izvedla tudi zgodnje etnografske in etnolingvistične raziskave med ljudstvom Toba (gl. Mislej, ta zbornik). Prek šolskih sester je v Paragvaju spoznala zdravnika Andrésa Barbera, ki jo je povabil k vodenju Etnografskega muzeja dr. Andrés Barbero v Asunciónu. Tako se je 10. marca 1951 preselila v Paragvaj, kjer je živela do svoje smrti 29. aprila 1996.

Tudi po nastopu vojaške diktature Alfreda Stroessnerja v Paragvaju leta 1954, ki je trajala do leta 1989, je Branislava Sušnik ostala vodja muzeja, ki je deloval v okviru zasebne fundacije La Piedad družine Barbero. »Življenje v Paragvaju v tistih letih [je bilo] zame nova izkušnja, bilo mi je zelo težko prilagoditi se. V meni je prevladovala tendenca k družbeni marginalizaciji. Bila je dežela, kjer sem dobila mir« (Sušnik, v Mislej 1998: 276). Za Branislavo Sušnik je bil Paragvaj torej nova domovina, pa tudi njen »družbenokulturni laboratorij«, ki ji je omogočal preučevanje paragvajskih staroselskih ljudstev, njihovih mitologij, jezikov, miselnih svetov, verskih predstav, materialne kulture in drugega (Peris 2014: 21). A Paragvaj je po svoji zgodovini in družbenem ustroju zelo specifična dežela, zato podajamo kratek vpogled v okoljske, zgodovinske in družbenopolitične razmere, v katerih se je znašla Branislava Sušnik.

GEOGRAFSKI OPIS PARAGVAJA IN CHACA

Paragvaj je celinska država v osrčju Južne Amerike. Leži med Bolivijo, Brazilijo in Argentino. Reka Paragvaj deli deželo na dve povsem različni geografski, naravni, kulturni in zgodovinski enoti. Vzhodni Paragvaj (Paraguay Oriental), ki se razteza vzhodno od reke Paragvaj, predstavlja 40 % ozemlja države ter je gosteje naseljen in razvitejši od Zahodnega Paragvaja (Paraguay Occidental). V Vzhodnem Paragvaju prevladuje nižinski svet s subtropskim podnebjem in z veliko padavinami skozi vse leto. Območje je zelo vodnato, najpomembnejše tri reke so Paraguay, Paraná in Pilcomayo.

Zahodni Paragvaj ali paragvajski Chaco je del Velikega Chaca (Gran Chaco), ki si ga delijo Paragvaj, Argentina, Bolivija in Brazilija ter je nasprotje Vzhodni regiji. Leži zahodno od reke Paraguay in zavzema 60 % ozemlja države. Ima značilno vroče in polsuho podnebje. Padavin je precej manj kot v Vzhodni regiji. Tudi tu prevladuje nižinski svet, rek pa je manj, so krajše in manj vodnate (Vázquez 2014: 33–4).

Zemljevid 1: Zemljevid Paragvaja z delitvijo na Vzhodni in Zahodni Paragvaj ter 17 departmajev. Avtor zemljevida je Dejan Cigale, Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, 2024.²

Gran Chaco je eno zadnjih območij, ki še ni izkrčeno zaradi kmetijstva in je po Amazoniji drugo najbolj gozdnato območje v Južni Ameriki. Je redko poseljen in nima razvite infrastrukture. Šele po letu 1990 je paragvajska oblast uvedla ukrepe za zmanjšanje razlik in neravnovesja v razvoju med zahodnim in vzhodnim delom države (Vázquez

² Za izdelavo treh zemljevidov se iskreno zahvaljujema prof. dr. Dejanu Cigaletu.

2014: 34). Kljub prevladujoči sušnosti območja se ponaša z bogato kulturno in naravno raznolikostjo. Poleg številnih staroselskih ljudstev tam živijo skupnosti, ki so se v Chacu naselile po priselitvi v Paragvaj (najštevilčnejši so Nemci oziroma menoniti, sicer pa tam živijo še potomci španskih, francoskih, ruskih in drugih priseljencev).

Gospodarski potencial Chaca je velik, razvoj pa tradicionalno povezan predvsem s kmetijstvom in živinorejo ter z ekstenzivno rabo naravnih virov (na primer tanina iz drevesa kebrača). Paragvaj je država z enim najvišjih indeksov koncentracije zemlje v rokah peščice. Kar 90 % zemlje poseduje le 12.000 veleposestnikov, 10 % pa 280.000 manjših in srednje velikih lastnikov (<https://www.baseis.org.py/breve-historia-de-la-tierra-en-paraguay/>, pregledano 26. 12. 2024). Danes prevladujejo kmetijstvo (bombaž, tobak, mate, soja, koruza, sladkorni trs, pšenica) – Paragvaj je skoraj samozadosten pri preskrbi z živili –, pridobivanje biogoriv, izkoriščanje nafte in tekmovanje za dostop do vode. Chaco je ena od regij, kjer je deforestacija najmočnejša, in to v polsuhem podnebj, kar je povezano tudi z visoko stopnjo revščine na tem območju. Negativne vplive trpijo zlasti staroselci, saj jih večina živi na ruralnih območjih.

Gran Chaco se je v preteklosti delil na Chaco Austral ali Južni Chaco, Chaco Central ali Osrednji Chaco (oba sta danes v Argentini) in na Chaco Boreal ali Severni Chaco, ki leži v Paragvaju, Boliviji in Braziliji (<https://www.ritimo.org/La-region-del-Chaco-Americano>, pregledano 26. 12. 2024).

Branislava Sušnik je veliko večino raziskovalnega dela na terenu izvedla v paragvajskem delu Severnega Chaca, delno tudi zato, ker je bilo to nepoznano in neraziskano področje zaradi mejnih sporov med različnimi državami po njihovi neodvisnosti v začetku 19. stoletja. Kasneje je postalo tudi militarizirano območje. Zaradi številnih staroselskih etničnih skupin je bila regija zelo zanimiva za njeno delo. Domnevamo lahko, da se je tam udeleževala tudi zato, ker ni želela posegati na področje terenskega dela drugih znanstvenikov. Na to kaže spor z etnologom in antropologom Leónom Cadoganom, ki je deloval v Vzhodni regiji (gl. Rehnfeldt, ta zbornik).

V Severnem Chacu danes živi več kot 13 staroselskih etničnih skupin, okoli 40.000 oseb, ki so se španskemu nadzoru upirale vse do 20. stoletja. (<https://www.oas.org/dsd/publications/unit/oea14s/ch23.htm>, pregledano 26. 12. 2024). Pred neodvisnostjo držav, ki si delijo Chaco, je bilo širše območje španska kolonialna regija, imenovana Chiquitos. To je bilo območje številnih »misijonov«, predvsem jezuitskih redukcij, ki so bili zelo vplivni vse do leta 1767, ko so bili jezuiti pregnani iz Latinske Amerike. Njihov namen je bil evropeizacija

Zemljevid 2: Zemljevid pomembnejših paragvajskih cest, mest in rek. Avtor zemljevida je Dejan Cigale, Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, 2024.

in evangelizacija staroselskega prebivalstva ter njegova koncentracija na enem mestu. Jezuiti so se naučili jezikov staroselcev, ohranili skupno lastništvo zemlje (zemljo so odkupili od države) in staroselce čiliti pred lovci na sužnje (brazilskimi *bandeirantes*). Redukcije so bile večinoma samozadostne in so prodajale viške proizvodnje. Staroselci pa so morali opustiti svoj način življenja, zlasti v velikih družinah, in se iz svojih naselij preseliti na območje določenega misijona.

V tridesetih letih 20. stoletja je bil Chaco prizorišče vojne med Bolivijo in Paragvajem (1932–1935), v kateri je Paragvaj zmagal. Po

vojni je regija zabeležila priseljevanje, zlasti menonitov, Japoncev in Evropejcev, ki so se ukvarjali z živinorejo in intenzivnim kmetijstvom. Severni Chaco je bogat z železom, nafto in plinom.

Več kot 60 % prebivalstva države živi v mestih, največ v prestolnici Asunción. Paragvaj ima po oceni Nacionalnega inštituta za statistiko (*Instituto Nacional de Estadística*) okoli 6.372.623 milijona prebivalcev.³ Večina je mesticev, potomcev evropskih priseljencev in staroselk. Po popisu iz leta 2022 je staroselcev okoli 2 % vsega paragvajskega prebivalstva (140.039 oseb), večina Gvaranijcev (55,6 %) (gl. *Censo Indígena* 2022). Od tega jih 88 % živi na podeželnju, kjer je tudi več revnega prebivalstva kot v mestih, veliko pa jih še vedno živi v prekarne razmerah.

NA KRATKO O DRUŽBENOPOLITIČNI ZGODOVINI PARAGVAJA PO PRIHODU ŠPANCEV

Zgodovina Paragvaja, države, ki je tudi v Južni Ameriki malo poznana, ima poseben razvoj. Pred prihodom Špancev so na ozemlju Paragvaja živela številna in heterogena staroselska ljudstva. Kot ugotavlja zgodovinarica Liliana M. Brezzo, je bil Paragvaj že v obdobju španskega kolonializma (od 1543 del podkraljevine Peru, od 1776 pa del podkraljevine Río de la Plata) izolirana država brez infrastrukturnih povezav. Paragvaj ni imel naravnih bogastev, zato je bil nezanimiv za špansko krono in konkvistadorje ali kolonizatorje. Območje je bilo zelo nedostopno, zato sta geografska osamitev in odročnost močno vplivali na nadaljnji kulturni razvoj. Poleg tega od 16. stoletja v Paragvaj niso prišli novi Evropejci, zato se je proces mešanja pospešil, tako da je španske konkvistadorje kmalu nadomestila skupina mesticev in kreolcev. Zanimiv podatek je, da so od 16. stoletja dalje v večini domov govorili gvaranščino, španščina je bila le uradni jezik. Prav tako Paragvaj takrat ni imel univerze in tiskarne, kar je bila ovira za razvoj intelektualne elite ter kroženje knjig in drugih tiskovin.

Po neodvisnosti od španske krone leta 1811 je sledilo obdobje politične osamitve, ko je prišel na oblast José Gaspar Rodríguez de Francia (1814–1840), ki je vzpostavil diktaturo in izolacionistično

3 Vir: <https://www.ine.gov.py/noticias/2262/el-ine-presenta-100-anos-de-estimaciones-y-proyecciones-de-poblacion-en-paraguay>, pregledano 26. 12. 2024. Nekatere ocene števila prebivalstva segajo do 7,6 milijona. Ocene se celo pri istem viru močno razlikujejo, kar pripisujejo uporabi različnih metodologij demografske projekcije.

politiko. Želel je utrditi paragvajsko neodvisnost, zlasti v odnosu s sosednjo Argentino. Zaprl je meje z Brazilijo in Argentino. Prav tako je zaprl nekatera pristanišča, ki so trgovala s tujino, uvedel državni nadzor nad trgovino (ki je bila do takrat v rokah Argentinec iz Buenos Airesa in Špancev) ter okrepil vojaške sile. Francija se je naslonil na kmetstvo, zato je med drugim pravičnejše razdelil zemljo ter skrbel za ustrezno preskrbo z živili in njihove nizke cene. Nadzoroval je privilegirane sektorje in družine ter jim odvzel politično moč. Skušal je ukiniti kmetijstvo, osnovano na monokulturah, tako značilno za številne latinskoameriške države. Razlastil je tudi katoliško cerkev. Ukrepi, ki jih je uvedel, so bili dobri za večino prebivalstva. Vendar je bilo njegovo vladanje trda diktatura, ki ni dopuščala nasprotovanja ali svobode (Brezzo 2014: 17–8, Areces 2014: 161–72).

Po njegovi smrti je oblast prevzel Carlos Antonio López (1841–1862). Državo je moderniziral in odprl. Zgradil je prvi odsek državne železnice in več kot tristo šol ter uvedel brezplačno in obvezno šolanje ter ukrepe za vznik kulturnega in družbenega življenja. Sočasno se je ponovno vzpostavila elita družin, ki so bile v času diktature Francie umaknjene na podeželje, in novih družin, ki so obogatele s trgovino ali dodeljenimi novimi privilegiji. Paragvaj je odprl vrata priseljevanju, zaželjeni so bili zlasti Evropejci, ki naj bi deželi prinesli modernost in civiliziranost. Dežela se je gospodarsko razvijala, položaj Gvaranijcev in drugih staroselcev pa se je poslabšal. Leta 1848 se je država razglasila za lastnico zemlje, ki je pripadala staroselskim skupnostim. Staroselci so bili podjarmljeni in so počasi postali slabo plačana delovna sila. Velikokrat so bili prisiljeni zapustiti svoja naselja, da so delali na plantažah ali v hišah bogatih družin.

Carlota Antonia López je na oblasti nasledil sin Francisco Solano López (1862–1870), ki je nadaljeval z modernizacijo in kulturnim razvojem države. To se je porušilo z vojno trojne koalicije (1864–1870), ki je potekala med Paragvajem ter koalicijo Argentine, Brazilije in Urugvaja. Vojna je državo opustošila gospodarsko, politično in kulturno. Na začetku vojne je bilo v Paragvaju okoli 500.000 prebivalcev, zaradi vojne, lahkote in bolezni pa je umrlo 30 % prebivalstva, zlasti moških (podatki o številu prebivalcev in padlih se razlikujejo, nekateri avtorji trdijo, da je v državi živelo 50 % manj prebivalstva, gl. Geršak, ta zbornik). Poleg tega so bili uničeni ali v Argentino preneseni državni in zasebni arhivi, uničene so bile knjižnice in izobraževalni sistem. Po vojni so deželo obnovile ženske, ki so skupaj z otroci in starejšimi predstavljale večino prebivalstva (Areces 2014: 172–97; Brezzo 2014: 19–22).

Prvo polovico 20. stoletja sta zaznamovala politična nestabilnost in izrazit nacionalistični diskurz. Takrat je bilo tudi zgodovino-pisje v službi obnove države in nacionalizma (Brezzo 2014: 23–4, 26).

Med letoma 1932 in 1935 je potekala vojna za Severni Chaco med Paragvajom in Bolivijo, najrevnejšima državama v Južni Ameriki. Po paragvajski zmagi je država širila »nacionalistično pedagogijo«, v kateri je imela zgodovina terapevtsko vlogo, saj je predstavljala idilično preteklost (Brezzo 2014: 27). Šele 27. aprila 2009 sta bolivijski predsednik Evo Morales in paragvajski predsednik Fernando Lugo podpisala dokončni sporazum o ozemeljskih mejah Severnega Chaca.

Po vojni za Chaco so bili za deželo značilni opustošenje, revščina in politična nestabilnost. Leta 1947 je prišlo do državljanske vojne, ki ji je sledila diktatura generala Alfreda Stroessnerja (1954–1989), ena najkrutejših v Južni Ameriki. Paragvaj je sodeloval v tajni Operaciji Kondor (*Operación* ali *Plan Cóndor*, uradni začetek 1975), skupaj z Argentino, Čilom, Urugvajem in Bolivijo ter izdatno podporo Združenih držav Amerike. Kasneje sta se jim pridružila tudi Peru in Ekvador. V vseh državah so bile na oblasti vojaške hunte, ki so se z mučenjem, izginotji, posilstvi, umori in državnim terorjem želele znebiti nasprotnikov režima, zlasti pripadnikov levih političnih opcij, sindikalistov, novinarjev, umetnikov ... Dokumentacijo o operaciji je leta 1992 prav v Paragvaju odkril pravnik Martín Almada (tudi njega so med diktaturo mučili). Tvorila je del dokumentacije o grozodejstvih diktature Alfreda Stroessnerja. V Paragvaju, razen nekaj obsojenih policistov, za svoje zločine nihče ni odgovarjal na sodišču.

Po odstavitvi diktatorja Stroessnerja leta 1989 in njegovem odhodu v izgnanstvo se je Paragvaj soočal z gospodarsko in politično nestabilnostjo. Demokratična republika je postal z demokratično ustavo iz leta 1992, ki med drugim zagotavlja temeljne človekove pravice, razglša Paragvaj za večkulturno in dvojezično državo ter priznava pravice staroselcem. Kljub temu pa ostaja na oblasti *Partido Colorado* (Rdeča stranka blizu diktaturi Alfreda Stroessnerja), ki je zmagala na vseh volitvah, razen v mandatu 2008–2013. Gre za nacionalistično, antikomunistično in konzervativno stranko, ki jo podpirajo zemljiški veleposestniki in predstavniki kapitala.

V takšnih okoliščinah je Branislava Sušnik, četudi je nasprotovala diktatorskim režimom, leta 1951 prevzela vodenje etnografskega muzeja in se posvetila etnografskim raziskavam v Chacu ter antropološkim razpravam o staroselskih ljudstvih in kulturni zgodovini Paragvaja.

Branislava Sušnik se je v Paragvaju kot direktorica Etnografskega muzeja dr. Andrés Barbero, raziskovalka in predavateljica na Filozofski fakulteti Nacionalne univerze v Asunciónu počasi uveljavila v sicer moškem in zaprtem akademskem okolju. V intervjuju s Tinetom Debeljakom je omenila, da je prvo priznanje dobila v navdušenju po njenem predavanju *Izvor ameriškega človeka* (*Problema del origen de los nativos de este continente*) leta 1953 v Paragvajskem Ateneju (Debeljak 1976: 300). V njem je predstavila tri povezane pristope k raziskovanju »primitivnega človeka«: z analizo arheološkega, etnografskega in jezikovnega gradiva (gl. Zuccolillo 2020: 213). Etnografski, etnolingvistični in kulturnozgodovinski pristopi se kažejo tudi v nadaljnjem raziskovalnem delu.

Branislava Sušnik se je posvečala preučevanju staroselskih ljudstev, zlasti tistih v pokrajini Chaco na severu Paragvaja. Izvedla je lingvistične in etnografske raziskave med ljudstvi Maka (Sušnik 1953b; 1955), Čulupi (Sušnik 1954c; 1959b), Lengva (Sušnik 1958), Sanapana (Sušnik 1962a; 1953a) in Čoroti (Sušnik 1962b). Sprva je staroselsko družbeno stvarnost in kozmologijo skušala razlagati predvsem skozi jezike in etnografske zapise, pri katerih je sledila emskim, lokalnim razlagam družbenih pojavov. »Jezik mi ni samo socialna zveza, temveč kulturna vrednota in s tega stališča kot 'kulturnorečje' dopolnjuje kulturno celoto določenega plemena, njegovo življenje, bitje, hotenje in izživljanje« (Sušnik, v Debeljak 1958: 320).

Med terenskim raziskovalnim delom je zbirala fotografije, zvočne posnetke, etnografske zapise in arheološke predmete materialne kulture, s katerimi je dopolnjevala muzejske zbirke. V zgodnjem obdobju sta bili pomembni tudi objavi raziskav med ljudstvom Išir *Študije o Čamakokih* (*Estudios Chamacoco I* in *Estudios Chamacoco II*; Sušnik 1957a; 1957b). V teh obravnavah se je odmaknila od idealiziranih in stereotipnih prikazov staroselcev. Opisala je njihova sodobna življenja in jih vpela v različne družbene kontekste. Tako je povezave in odnose med različnimi skupinami, kolonialne in postkolonialne vplive (preseljevanja in izguba zemlje), vpliv misijonov in kolonov ter mešanje staroselskih jezikov z gvaranščino, španščino in drugimi jeziki razumela kot dejavnike družbenih

4 Branislava Sušnik je napisala 81 člankov in knjig (gl. Terčelj, ta zbornik), a na tem mestu in v nadaljevanju omenjamo le nekatera njena vidnejša dela. Navedenih del tu ne analiziramo. Za podrobnejšo analizo njenih del gl. Zuccolillo 2020, pa tudi poglavja Marilyn Rehnfeldt in drugih avtoric in avtorjev v tem zborniku.

in kulturnih sprememb. Vodilo jo je torej zanimanje za družbene spremembe in življenje staroselcev v sedanjosti (gl. tudi Saksida, ta zbornik). Zanje staroselske skupnosti niso bile statične in izolirane, saj je vplive kolonializma, oblikovanja paragvajske nacionalne države in modernizacijo paragvajske družbe razumela kot pomembne dejavnike družbenih sprememb med staroselci. Tako je v knjigi *Čamakoki 1 – Kulturne spremembe* iz prve roke opisala družbene spremembe pri ljudstvu Išir med letoma 1956 in 1968, razloge zanje pa je pripisala vplivu paragvajske družbe (Sušnik 1969, 1970; gl. Terčelj, ta zbornik; Saksida, ta zbornik).

V šestdesetih letih 20. stoletja se je vse bolj posvečala kulturnozgodovinskemu pristopu, pri katerem je kombinirala etnografske in arhivske raziskave ter obravnavala jezike, materialno kulturo in kulturno zgodovino paragvajskih staroselskih ljudstev. Kot primer tega obdobja lahko navedemo delo *Kolonialni Indijanec (El Indio Colonial)*, ki je izšlo v treh zvezkih (Sušnik 1965; 1966; 1971a). Kasneje je izdala več sistematiziranih sklopov etnografskih, jezikoslovnih in kulturnozgodovinskih razprav. Med njimi lahko navedemo šest zvezkov *Jeziki pokrajine Chaco (Lenguas Chaqueñas)* (Sušnik 1971b, 1971c, 1972a, 1972b, 1973, 1977), sedem zvezkov serije *Paragvajski staroselci (Los Aborígenes del Paraguay)* (Sušnik 1978, 1979–1980, 1981, 1982, 1983, 1984–1985, 1986–1987) in dva zvezka *Vloga staroselcev pri nastanku in paragvajskem načinu življenja (El Rol de los Indígenas en la Formación y en la Vivencia del Paraguay)* (1982–1983).⁵

Njene raziskave so za Paragvaj neprecenljivega pomena. O njenem delu *Socioantropološki pogled na Paragvaj (Una visión socioantropológica del Paraguay)*, Sušnik 1990–1991, 1992, 1993), ki zajema obdobje od prihoda konkvistadorjev v 16. stoletju do konca 19. stoletja in presega zgolj etnografske obravnave staroselcev, zgodovinar Ignacio Telesca pravi, da je »nemogoče razumeti zgodovino Paragvaja in današnjo paragvajsko družbo, ne da bi upoštevali delo Branislave Sušnik« (2020: 234). Posebej referenčno je delo *Paragvajski Indijanci (Los Indios del Paraguay)*, ki sta ga napisala s paragvajskim antropologom Miguelom Chasejem Sardijem (Sušnik in Chase Sardi 1995). V obdobju kulturnozgodovinskih razprav je problematizirala temelje nacionalističnega mita o miroljubnem mešanju (*mestizaje*) konkvistadorjev in staroselcev. Ideja miroljubnega mešanja staroselskega ljudstva Gvarani in Špancev je namreč temelj paragvajskega nacionalnega mita (gl. Bossert in Villar, ta zbornik; Geršak, ta zbornik), kar se kaže tudi v jezikovni podobi Paragvaja (Markič, ta zbornik).

5 Najskrbnejši kronološki in tematski pregled njenih del opravi Gabriela Zuccolillo (2020).

Branislava Sušnik je leta 1992 prejela celo nacionalno nagrado paragvajskega predsednika za dosežke v znanosti, po smrti pa so jo počastili še s predsednikovim odlikovanjem za znanstveni prispevek k paragvajski identiteti (gl. Mislej 1998: 279; Rijavec 2000: 29–30; Mizerit 2018: 39–41). Njeno podobo raziskovalke med staroselci so leta 2005 upodobili celo na poštni znamki.

PA V DOMOVINI?

V Sloveniji je bilo po letu 1993 o Branislavi Sušnik precej objav, a le redke so analizirale njena antropološka raziskovalna vprašanja, pristope, metode in teorije (npr. Saksida 2012; Terčelj 2021; Repič 2022). Okoli nje se je celo oblikoval nekakšen mit o avanturistki in neutrudni raziskovalki, o »Šamanki Branki«, kot so naslovili dokumentarno oddajo Matjaža Žbontarja o Branislavi Sušnik iz leta 2010 v koprodukciji Fatamorgana in RTV Slovenija. Helena Janežič je istega leta pripravila razstavo *Med Indijance* o Branislavi Sušnik v Narodni in univerzitetni knjižnici. Največ dogodkov pa je potekalo leta 2020 ob stoti obletnici rojstva Branislave Sušnik. Takrat je v Medvodah na sotočju reke Save in Sore dobila spomenik, kar so govorniki na prireditvi omenjali kot simbolno vrnitev v domovino, priznanje izseljenske znanstvenice in obeleževanje spomina na njeno zapuščino. Leta 2021 je v Medvodah pri založbi Malinc izšla dvojezična knjiga *Bivališča Branislave Sušnik: dokumenti, podobe, pričevanja*, ki sta jo uredila Barbara Pregelj in Francisco Tomsich (2020). Zbornik prinaša prispevke z različnih področij znanosti in umetnosti ter dokumente in bogato slikovno gradivo o Branislavi Sušnik. Leta 2020 je Slovenski etnografski muzej izdal spremno publikacijo refleksije razstave v nastajanju *La Doctora: Branislava Sušnik (1920 – 1996)*, leta 2021 pa je pod vodstvom Tanje Roženberger in kustosinje Mojce Terčelj pripravil razstavo *La Doctora: življenje in delo slovenske znanstvenice v Paragvaju*.

O PRISPEVKIH ZBORNIKA

Tudi pričujoči zbornik je del razmisleka o življenju in raziskovalni zapuščini Branislave Sušnik, a na način soočanja in povezovanja različnih

pogledov.⁶ Temu uvodu sledi krajše poglavje *O jezikih in ljudstvih Paragvaja*, ki predstavi jezikovno in etnično kompleksnost dežele ter težave s poimenovanjem staroselskih jezikov in ljudstev. Opozarja na dva povezana problema: a) veljavnost in problematičnost imen zaradi zgodovine poimenovanja staroselskih ljudstev ter b) podomačitev zapisov v slovensko obliko. Četudi morda ne prinaša idealnih rešitev, opozarja na neenotnost ter pogosto neproblematiziran odnos do imen ljudstev in jezikov v antropoloških besedilih ter spodbuja razmislek o poimenovanju in podomačevanju teh imen.

V nadaljevanju sledi poglavje Jasmine Markič *O paragvajski španščini*, ki še dodatno poglobi razmislek o jezikih v Paragvaju ter predvsem o medsebojnih jezikovnih vplivih gvaranščine in španščine. Osredotoča se na jezikovno sliko Paragvaja, na posebnosti paragvajске inačice španščine in na vpliv jezika gvarani. Gvaranščina je bila že med kolonizacijo sporazumevalni jezik, v nacionalni mitologiji pa se medsebojni vpliv kaže tudi v domnevno miroljubnem mešanju španskih kolonialistov in staroselskega prebivalstva, kar zavrne tako Branislava Sušnik kot nekateri avtorji tega zbornika (npr. Geršak; Bossert in Villar).

Naslednji sklop govori o življenju in raziskovalnem delu Branislave Sušnik. Uvedeta ga poglavji Marilyn Rehnfeldt »Čudakinja« *Branislava Sušnik in temelji paragvajске antropologije* ter Adeline Pusineri in Raquel Zalazar *Študijska potovanja dr. Branislave Sušnik k ljudstvom Čiripa Gvarani (Ava-Gvarani) in Ače Gvajaki (Ače) v vzhodni regiji Paragvaja (1958–1960)*. Marilyn Rehnfeldt podrobno opiše življenje in delo Branislave Sušnik ter njen prispevek k razvoju in konsolidaciji antropologije v Paragvaju. Osredotoča se predvsem na prva terenska raziskovanja, ko se je še uveljavljala v znanstvenem okolju, a je morala krmariti tudi skozi čeri državne politike, predvsem z nastopom dolge diktature generala Alfreda Stroessnerja (1954–1989). Avtorica raziskovalno delo Branislave Sušnik vpne tudi v kontekst razvoja paragvajске antropologije, ki je imela dve glavni struji: krepitev nacionalne identitete mesticev in raziskave staroselskih kultur. Prilagajanje tem okoliščinam je celo opredelilo razvoj njene znanstvene poti. Tudi prispevek Adeline Pusineri in Raquel Zalazar se osredotoča predvsem na prve terenske raziskave Branislave Sušnik, saj podrobno prikaže način priprave in izvedbe teh raziskovalnih odprav ter bogastvo zbranega gradiva, ki je obsegalo tako etnografske zapiske kot zvočne posnetke, fotografije in predmete za muzejsko zbirko.

6 Začetki zbornika segajo v Ciljni raziskovalni projekt *Dr. Branislava Sušnik in sodobniki – ambasadorji slovenske znanosti v Južni Ameriki* in v istoimensko mednarodno konferenco leta 2021.

Sklop o življenju in raziskovalnem delu Branislave Sušnik se nadaljuje s prispevkom Marije Uršule Geršak *Branislava Sušnik in vloga ter pomen ženske v paragvajskem nacionalističnem diskurzu do konca vojaške diktature Alfreda Stroessnerja*, v katerem zgodovino Paragvaja predstavi skozi perspektivo vloge ženske. Zavrne mit o ženski, ki jo je oblikoval nacionalistični diskurz in izhaja iz zgodovinskih okoliščin, sploh vojne trojne koalicije in vojne za Chaco, po katerih so bile ženske vitalnega pomena za obnovo družbe in države. Skozi podroben pregled pisem med Branislavo Sušnik in njeno mamo, sestro ter Tinetom Debeljakom in skozi analizo vloge žensk v paragvajskem nacionalnem diskurzu poglavje osvetli odnos Branislave Sušnik do vloge žensk v paragvajski družbi. Sklop zaključi poglavje Irene Mislej *Branislava Sušnik in slovenske Šolske sestre sv. Frančiška Kristusa Kralja v Argentini in Paragvaju*. To poglavje izpostavi pomemben drobec življenjske poti Branislave Sušnik. Opiše namreč njene zgodnje povezave s slovenskimi Šolskimi sestrami sv. Frančiška Kristusa Kralja v Argentini in Paragvaju, ki so bile izjemno zaslužne za njeno zgodnje raziskovalno delo v argentinskem Chacu in selitev v Paragvaj.

Naslednji sklop prinaša razprave o temeljnih znanstvenih vprašanjih in pristopih Branislave Sušnik v antropologiji. Aleksandra Saksida v poglavju *Branislava Sušnik med paragvajskimi staroselci* ter Federico Bossert in Diego Villar v poglavju *Branislava Sušnik in antropologija sprememb* predstavijo njene temeljne metodološke in teoretske pristope pri raziskavah paragvajskih staroselskih ljudstev in jezikov. Poglobljalja se je v miselni svet in mentaliteto staroselcev, v njihova verovanja in mite, obravnavala pa je tudi njihovo prilagajanje na življenje v sodobni paragvajski družbi. To vidimo v etnolingvističnih raziskavah, še posebej v raziskavah ljudstva Išir (Čamakoki), ki ga je prvič obiskala leta 1956, nato pa 1968, pri čemer je družbene in kulturne spremembe dokumentirala kot posledico vpliva misijonov in paragvajске družbe.

V nadaljevanju Jaka Repič v poglavju *Animizem, perspektivizem in večvrstna družba v zgodnjih raziskavah Branislave Sušnik* najprej predstavi njeno migracijsko pot in povezave s slovensko diasporo v Argentini, nato pa se osredotoči na njeno zgodnje znanstveno vprašanje, kaj pomeni biti človek. To vprašanje zasleduje skozi tri vidike: animizem, koncept sile in koncept večvrstne družbe. Avtor ugotavlja, da so njeni temeljni znanstveni koncepti, ki so izhajali iz emskih pogledov na družbeno stvarnost staroselcev, še vedno relevantni za sodobne antropološke razprave o animizmu, večvrstni družbi in dualizmu narava : kultura. Mojca Terčelj v poglavju *Totemizem včeraj in danes: Odnos »človek–žival« v luči družbene identitete in sodobnih okoljskih vprašanj* obravnava razlago totemizma, ki ga je Branislava

Sušnik razvila na podlagi raziskav v skupnosti Ebitoso-Išir (Čamakoki) na območju Puerto Diane v letih 1956/57 in 1968. Branislavo Sušnik je zanimalo, kako staroselske skupnosti dojemajo in razlagajo naravo ter kako se te konceptualizacije spreminjajo v procesih družbenih sprememb.

Zbornik zaključujeta Barbara Pregelj in Francisco Tomsich s poglavjem *Obeleževanje in spomin: Primer Branislave Sušnik*. Poglavje predstavlja raziskavo *Moradas de Branislava Susnik/Bivališča Branislave Sušnik*, ki sta jo kot raziskovalno umetniški projekt izvedla prav avtorja prispevka. V prispevku razmišljata o vlogi projekta pri pozabi in ponovnem oblikovanju spomina na Branislavo Sušnik. Predstavita več dejavnosti in umetniških projektov, posebej pa izpostavita zasnovo spomenika Branislave Sušnik ter prek nje razmišljata o položaju in vlogi umetnosti pri oblikovanju spomina.

Zbornik *Pogledi na Branislavo Sušnik in njen prispevek k raziskavam paragvajskih staroselskih ljudstev* združuje prispevke slovenskih, paragvajskih, urugvajskih in argentinskih avtorjev in avtoric, ki vsak skozi svoj pogled vzpostavljajo dialog z znanstvenim delom Branislave Sušnik, pa tudi z družbenimi razmerami Paragvaja, ki je po selitvi postal njena nova domovina in raziskovalno okolje. Urednika zbornika upava, da s prepletanjem različnih perspektiv podajamo nov in svež vpogled v raziskovalno delo in znanstveno zapuščino Branislave Sušnik.

LITERATURA IN VIRI

Areces, Nidia R. 2014 'De la Independencia a la Guerra de la Triple Alianza (1811–1870).' V: *Historia del Paraguay*. Ignacio Telesca, ur. Asunción: Taurus. Str: 149–97.

Brezzo, Liliana M. 2014 'La historia y los historiadores.' V: *Historia del Paraguay*. Ignacio Telesca, ur. Asunción: Taurus. Str: 13–32.

Censo Indígena 2022 *Censo Indígena: Resultados preliminares*. Asunción: Instituto Nacional de Estadística Paraguay. Vir: https://www.ine.gov.py/Publicaciones/Biblioteca/documento/233/censo_indigena2022.pdf, pregledano 2. 11. 2024.

Čeplak Mencin, Ralf 1997 'In memoriam: Dr. Branislava Sušnik 1920–1996.' *Etnolog* 7: 461–63.

Debeljak, Tine 1958 'Srečanje z raziskovalko indijanskih plemen dr. Branko Sušnikovo.' *Meddobje* 4(4): 319–24 (ponatis leta 2018 v: *Meddobje = Entresiglos* 52(1–4): 43–50.

Debeljak, Tine 1976 'Dr. Branislava Sušnik: Raziskovalka indijanskih plemen.' V: *Zbornik Svobodne Slovenije 1973–1975: V tridesetem letu našega zdomstva, 1945–1975*. Miloš Stare, ur. Buenos Aires: Svobodna Slovenija. Str. 299–305.

- Instituto Nacional de Estadística de Paraguay (2022). Resultados finales: Estructura de la población por edad y sexo. Vir: <https://www.ine.gov.py/censo2022>.
- Mislej, Irene 1993 'Dr. Branislava Sušnik, slovenska antropologinja v Paragvaju: Nedo-končana zgodba.' *Slovenski koledar: Koledar za Slovence po svetu* 40: 266–71.
- Mislej, Irene 1998 'Dr. Branislava Sušnik (1920–1996): Slovenska znanstvenica v trop-skem Paragvaju.' *Traditiones* 27: 275–81.
- Mizerit, Tone 2018 'Branka Sušnik.' *Meddobje = Entresiglos* 52(1–4): 38–42.
- Peris, Carlos 2014 *Branislava Susnik: La antropóloga del Paraguay*. Asunción: El Lector.
- Pregelj, Barbara in Francisco Tomsich, ur. 2020 *Bivališča Branislave Sušnik: Dokumenti, besedila, podobe, pričevanja*. Medvode: Malinc. Glej tudi vir: <https://branisla-vasusnik.wordpress.com/>, pregledano 24. 12. 2024.
- Repič, Jaka 2021 'Podobe Branislave Sušnik med Slovenci v Argentini: Migracija, življenje v Paragvaju in povezave z domovino.' *Dve domovini/Two Homelands* 53: 11–26.
- Repič, Jaka 2022 'Branislava Sušnik kot raziskovalka staroselskih ljudstev v Paragvaju: Refleksija njenega življenja in temeljnih antropoloških vprašanj.' V: *Prepletenost svetov: zgodovine in refleksije zunajevropskih raziskav v Sloveniji*. Sarah Lunaček Brumen in Tina Palač, ur. Ljubljana: Znanstvena založba Univerze v Ljubljani. Str. 183–206.
- Rijavec, Maja 2000 'Dr. Branislava Sušnik – Slovenska znanstvenica v Paragvaju.' Di-plomska naloga. Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Saksida, Aleksandra 2012 'Antropologija Branislave Sušnik.' *Monitor* 14(2): 33–69.
- Sušnik, Branislava 1953a 'Med indijanci Lengua.' V: *Misijonski zbornik*. Ladislav Len-ček, ur. Buenos Aires. Str. 143–52.
- Sušnik, Branislava 1953b 'Las sílabas básicas en el Macca, 1ª parte - Vocabulario fonéti-co.' Neobjavljen, natipkan izvirnik. Asunción: Arhiv MEAB.
- Sušnik, Branislava 1954a. 'Pogoji za misijone v Paragvaju.' *Katoliški misijoni* (Buenos Aires), marec, april, maj, junij.
- Sušnik, Branislava 1954b 'Verovanje indijancev Lengua.' V: *Vrednote (Los Valores)*. Bue-nos Aires: Slovenska kulturna akcija. Str. 169–77.
- Sušnik, Branislava 1954c 'Chulupi. Esbozo Gramatical Analítico.' *Estudios Pampeanos* I. Asunción.
- Sušnik, Branislava 1955 'Sistema fónico y principios morfológicos del Mak 'a.' *Estudios Pampeanos* II. Asunción.
- Sušnik, Branislava 1957a 'Estudios Chamacocos.' *Boletín SCP-MEAB, Volumen I – Etno-grafía* 1.
- Sušnik, Branislava 1957b 'Estudios Chamacocos. Parte 2^{nda}.' *Boletín SCP-MEAB, Volu-men I – Etnografía* 2.
- Sušnik, Branislava 1958 'Eenthlit - Appaiwa. Lengua Maskoy. Estructura gramatical. Parte 1^a.' *Boletín SCP-MEAB, Volumen II – Etnolingüística* 2.

- Sušnik, Branislava 1959a 'Totemizem in šamanizem pri Čamakokih.' *Zgodovinski zbornik*, ur. M. Marolt. Buenos Aires: SKA. Str. 198–209.
- Sušnik, Branislava 1959b 'Afinidades estructurales del verbo Chulupí y Mak'a.' *Boletín SCP-MEAB, Volumen III – Miscelánea 1*.
- Sušnik, Branislava 1962a 'Algunas palabras culturales del área chaqueña. Comparaciones.' *Boletín SCP-MEAB, Volumen VI – Miscelánea 3*.
- Sušnik, Branislava 1962b 'Vocabularios inéditos de los idiomas Emok-Toba y Choroti recogidos por el Dr. Max Schmidt.' *Boletín SCP-MEAB, Volumen VI – Miscelánea 3*.
- Sušnik, Branislava 1965 *El Guaraní Colonial (El Indio Colonial I)*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1966 *Los trece pueblos guaraníes de las misiones (El Indio Colonial II)*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1969 *Chamacoco I – Cambio cultural*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1970 *Chamacoco II – Diccionario Etnográfico*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1971a *El Chaqueño: Guaycurúes y Chanes-Arawak (El Indio Colonial III)*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava. 1971b *Lenguas chaqueñas I. Familia Guaycurú*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1971c *Lenguas chaqueñas II. Familia Guaycurú*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1972a *Lenguas Chaqueñas III. Familia Guaycurú*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1972b *Lenguas Chaqueñas IV. Familia Zamuko. Camakoko – Ayoweo*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1973 *Lenguas Chaqueñas V. La lengua de los Ayoweo Moro*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1977 *Lenguas Chaqueñas VI. Lengua-Maskoy- Su hablar. Su pensar. Su vivencia*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1978 *Los Aborígenes del Paraguay I: Etnología del Chaco Boreal y su periferia (siglos XVI y XVII)*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1979–1980 *Los Aborígenes del Paraguay II: Etnohistoria de los Guaraníes – Época Colonial*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1981 *Los Aborígenes del Paraguay, III/1: Etnohistoria de los Chaqueños 1650 – 1910*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1982 *Los Aborígenes del Paraguay IV: Cultura Material*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1982–1983 *El Rol de los Indígenas en la Formación y en la Vivencia del Paraguay*. Zvezek I in II. Asunción: Instituto Paraguayo de estudios nacionales.
- Sušnik, Branislava 1983 *Los Aborígenes del Paraguay V: Ciclo vital y estructura social*. Asunción: MEAB.

- Sušnik, Branislava 1984–1985 *Los Aborígenes del Paraguay VI: Aproximación a las creencias de los indígenas*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1986–1987 *Los Aborígenes del Paraguay VII: Lenguas Chaqueñas VII/1*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1990–1991 *Una visión socio-antropológica del Paraguay del siglo XVI-II*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1992 *Una visión socio-antropológica del Paraguay del siglo XIX- Parte I^a*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 1993 *Una visión socio-antropológica del Paraguay. Siglos XVI–XVII*. Asunción: MEAB.
- Sušnik, Branislava 2018 'Primitivec kot človek: Predavanje dr. Branke Sušnik na 15. Kulturnem večeru Slovenske kulturne akcije, 10. novembra 1959.' *Meddobje = Entresiglos* 52(1–4): 51–61.
- Sušnik, Branislava in Miguel Chase Sardi 1995 *Los indios del Paraguay*. Madrid: Editorial Mapfre.
- Telban, Blaž 1993 '»Bicho raro« paragvajskih ravnic ali srečanje z dr. Branislavo Sušnik.' *Etnolog* 3: 205–14.
- Telesca, Ignacio 2022 'El concepto de mestizaje en la obra de Branislava Susnik.' *Res Gesta* 46: 219–47. Vir: <https://erevistas.uca.edu.ar/index.php/RGES/article/view/4231>.
- Terčelj, Mojca Marija 2021 'Zamolčana znanstvenica: Doprinos dr. Branislave Sušnik k raziskovanju staroselskih kultur Paragvaja.' *Dve domovini/Two Homelands* 53: 27–44.
- Vasle, Mirko 2013 *Científicos eslovenos a través del tiempo*. Buenos Aires: Editorial Baraga del Centro Misional Baraga.
- Vázquez, Fabricio 2014 'Las nuevas regiones.' V: *Historia del Paraguay*. Ignacio Telesca, ur. Asunción: Taurus. Str: 33–47.
- Zuccolillo, Gabriela 2020 'Continuará.' *Suplemento antropológico* 55(1): 211–36.

POVZETEK

Uvodnik v zbornik *Pogledi na Branislavo Sušnik in njen prispevek k raziskavam paragvajskih staroselskih ljudstev* na kratko predstavi življenjsko pot slovensko-paragvajske znanstvenice Branislave Sušnik, ki je po drugi svetovni vojni zbežala iz domovine ter se preselila v Argentino in nato v Paragvaj, kjer je prevzela vodenje Etnografskega muzeja dr. Andrés Barbero. Za boljše razumevanje prispevkov v zborniku uvodnik poda kratek geografski opis Paragvaja in pokrajine Chaco, kjer je raziskovala, ter pojasni kompleksne družbenopolitične procese, ki so oblikovali deželo, v kateri se je uveljavila kot ena vodilnih znanstvenic v antropologiji. Prispevek tudi povzame njene temeljne raziskave, ki kažejo na razvoj metodologije raziskav ter temeljnih znanstvenih vprašanj in pristopov.

Ključne besede: življenje Branislave Sušnik, geografski opis, družbenopolitični procesi, Paragvaj, Chaco

ABSTRACT: VIEWS ON BRANISLAVA SUŠNIK AND HER CONTRIBUTIONS TO RESEARCH ON PARAGUAYAN INDIGENOUS PEOPLES

The editorial of *Views on Branislava Sušnik and Her Contributions to Research on Paraguayan Indigenous Peoples* briefly presents the life of the Slovene-Paraguayan scientist Branislava Sušnik, who fled her homeland after World War II, moved to Argentina and then to Paraguay, where she took over the management of the Andrés Barbero Ethnographic Museum. Concise geographic descriptions of Paraguay and the Chaco region, where she conducted her research, and an analysis of the complex sociopolitical processes that shaped the country where she became one of the leading scientists in anthropology provide the reader with context and facilitate a better understanding of the contributions in the collection. The editorial also summarizes Sušnik's principal research, which shows the development of her research methodology and foundational scientific questions and approaches.

Keywords: life of Branislava Sušnik, geographic description, sociopolitical processes, Paraguay, Chaco

RESUMEN: MIRADAS SOBRE BRANISLAVA SUŠNIK Y SU CONTRIBUCIÓN A LA INVESTIGACIÓN SOBRE LOS PUEBLOS INDÍGENAS PARAGUAYOS

El prólogo a la obra *Miradas sobre Branislava Sušnik y su contribución a la investigación sobre los pueblos indígenas paraguayos* presenta en breve la trayectoria vital de la científica esloveno-paraguaya Branislava Susnik, quien, tras la Segunda Guerra Mundial, huyó de su patria y se trasladó a Argentina y posteriormente a Paraguay, donde asumió la dirección del Museo Etnográfico Dr. Andrés Barbero. Para una mejor comprensión de los aportes en esta recopilación de artículos, el prólogo ofrece una breve descripción geográfica de Paraguay y de la región del Chaco, donde llevó a cabo sus investigaciones, y esclarece los complejos procesos sociopolíticos que moldearon el país en el que se consolidó como una de las principales científicas en el campo de la antropología. El artículo también resume sus investigaciones fundamentales, que muestran el desarrollo de las metodologías de investigaciones, así como de las cuestiones y enfoques científicos clave.

Palabras clave: vida de Branislava Sušnik, descripción geográfica, procesos sociopolíticos, Paraguay, Chaco